

ПРЕС-РЕЛІЗ

Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України

до Дня пам'яті жертв Голодоморів

У 2018 році виповнюється 85 років Голодомору 1932–1933 років – геноциду Українського народу. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України у співпраці з американськими дослідниками протягом тривалого часу проводить наукові дослідження у цьому напрямі. Для розрахунку втрат нами було використано метод демографічної реконструкції: відновлення демографічної динаміки України на основі узгодження чисельності населення та основних демографічних параметрів за період між переписами 1926 і 1939 років. Це було проведено на основі збору, ретельного аналізу та корекції архівної демографічної статистики за кожен рік міжпереписного періоду.

Результати цієї роботи дали змогу вперше за новою методологією здійснити науково обґрунтовану оцінку людських втрат в Україні внаслідок Голодомору 1932–1933 рр., що базується на детальних статистичних даних та загальноприйнятих методах демостатистичного аналізу. Отримані оцінки втрат були опубліковані у вітчизняних та зарубіжних наукових журналах, лягли в основу Постанови апеляційного суду м. Києва (від 13.01.2010 р.) у кримінальній справі за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках.

Основні результати.

Оцінка демографічних втрат проводилась у межах адміністративно-територіального поділу України, який існував на той час. Загальні демографічні втрати у 1932–1934 рр. охоплюють *втрати через надсмертність і втрати ненародженими*.

Проведений демографічний аналіз показав, що Україна зазнала значних людських втрат внаслідок голоду протягом трьох років, 1932–1934.

Втрати через надсмертність – це різниця між загальним числом смертей під час голоду і їх очікуваною кількістю, яка могла бути за умови відсутності голоду. Тобто, втрати через надсмертність враховують не усю кількість померлих у 1932–1934 рр., а її надлишок унаслідок голоду.

За нашою оцінкою, втрати через надсмертність у 1932–1934 рр. становлять 3,9 млн осіб. Втрати сільського населення є значно вищими, ніж міського, однак в містах втрати є досить суттєвими. Зокрема, в 1932–1934 рр. надлишок смертей досягає 3,6 млн серед селян та 300 тис. у містах (табл. 1).

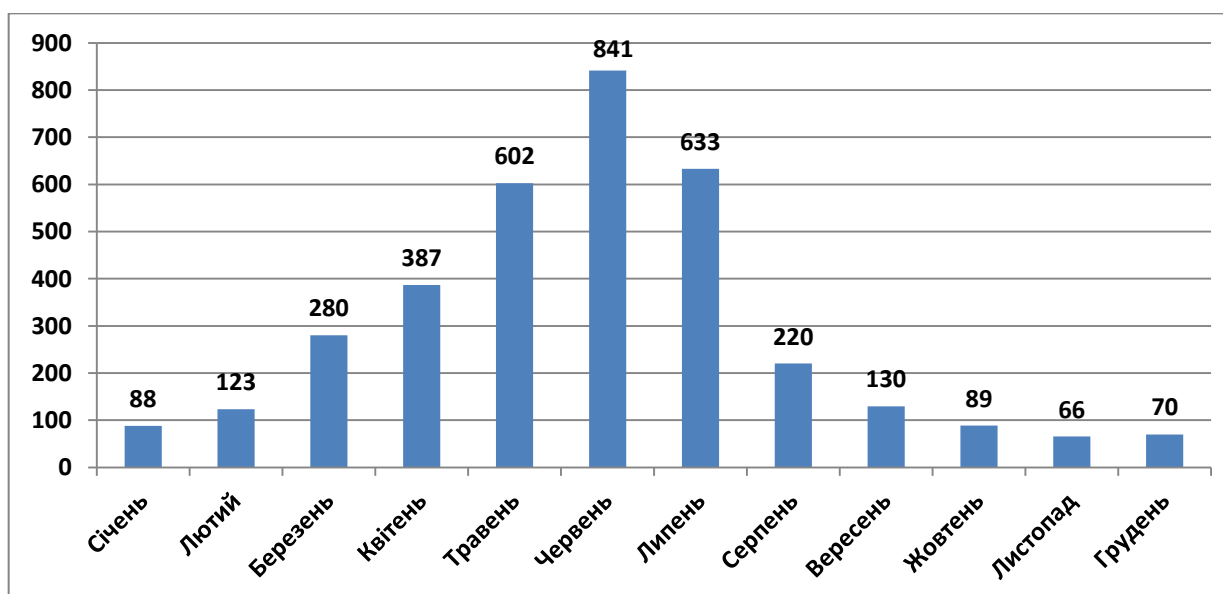
**Таблиця 1 – Втрати через надсмертність в Україні
внаслідок голоду в 1932–1934 рр., тис. осіб**

	1932	1933	1934	1932-1934
Все населення	250,0	3 529,2	163,3	3 942,5
Міське населення	48,8	193,9	50,6	293,4
Сільське населення	201,2	3 335,3	112,7	3 649,1

Із загальної кількості втрат 93% припадає на сільських жителів. Із 3,9 млн осіб, померлих від голоду, один мільйон становлять діти віком молодше 10 років. На селі внаслідок Голодомору передчасно померла кожна шоста дитина.

У підсумку за 1932–1934 рр. від голоду померло 13% від загальної чисельності населення України. У містах втрати становлять 4% населення, у сільській місцевості – 16%, тобто серед селян кожен шостий був приречений на смерть від голоду.

Характерною особливістю Голодомору є надзвичайно висока концентрація втрат населення у часі. Зокрема, 90% усіх втрат припадає на 1933 рік, при цьому 88% з усіх втрат 1933 року відбулися у період з березня по серпень 1933 р. (рис. 1).

**Рис. 1. Помісячний розподіл втрат через надсмертність
внаслідок голоду в Україні у 1933 році, тис. осіб**

Втрати через надсмертність у червні 1933 р. (місяць максимальної смертності) збільшилися у 10 разів порівняно з січнем 1933 року. У червні 1933 р. від голоду помирало в середньому 28 тис. осіб за добу.

У 1932–1937 роках Україна складалася з восьми регіонів: Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Харківська, Чернігівська області та Молдавська АРСР. Результати дослідження виявили, що найбільших втрат зазнали Київська та Харківська області (у межах тогочасного поділу), у яких втрати через надсмертність в 1932–1934 рр. сягають 19–20% загальної чисельності населення. Далі за рівнем втрат йдуть Вінницька, Дніпропетровська, Одеська області та Молдавська АРСР (від 10 до 13%). Найнижчі втрати були у Чернігівській та Донецькій областях – 5–9% (табл. 2).

Таблиця 2 – Втрати через надсмертність внаслідок голоду в 1932-1934 рр. у регіонах України

	Абсолютне число, тис. осіб			% чисельності
	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Все населення
Україна	3 942,5	293,4	3 649,1	13,3
Вінницька	545,5	19,7	525,7	12,6
Київська	1 110,8	65,8	1 045,1	20,0
Чернігівська	254,2	17,4	236,8	9,1
Харківська	1 037,6	56,9	980,7	19,1
Донецька	230,8	58,9	171,9	5,4
Дніпропетровська	368,4	35,4	333,0	10,2
Одеська	326,9	36,6	290,3	10,8
Молдавська АРСР	68,3	2,7	65,7	12,0

Примітка. Регіони України в межах адміністративного поділу станом на 1932-1937 рр.

Про справжній вимір наслідків голодного лихоліття свідчить той вражаючий факт, що очікувана тривалість життя при народженні у 1933 р. впала до небачено низького рівня. Якщо у 1928 році, у якому зафіксовані найвищі показники для періоду 1920-х років, середня очікувана тривалість життя чоловіків становила 44,4 роки, то в 1933 р. вона скоротилась до 5,0 років. Середня очікувана тривалість життя жінок скоротилась з 48,5 років у 1928 р. до 8,0 років у 1933 р.

Голод не оминув і інші республіки Радянського Союзу. Втрати через надсмертність в результаті голоду 1932-1934 рр. в СРСР становили 8,7 млн осіб (табл. 3).

Таблиця 3 – Втрати через надсмертність у республіках колишнього СРСР внаслідок голоду в 1932–1934 рр., тис. осіб

СРСР	Україна	Білорусія	Казахстан	Росія	Закавказзя	Середня Азія
8 731,9	3 942,5	67,6	1 258,2	3 265,1	40,1	158,4

Серед республік СРСР Україна посідає перше місце за абсолютними обсягами втрат через надсмертність, а Казахстан має найвищі показники втрат відносно чисельності населення протягом усього періоду голоду. Найбільш смертоносним у СРСР, як і в Україні, був 1933 рік, на який припадає 81% втрат (7 091 тис. осіб) (рис. 2).

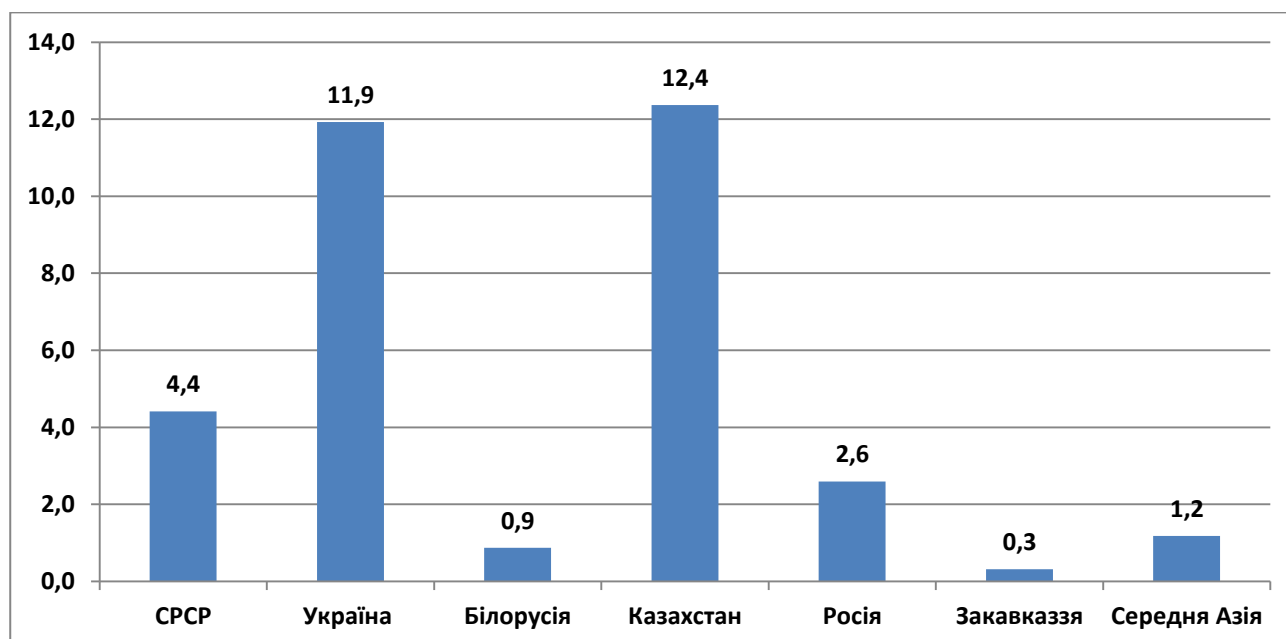

Рис. 2. Втрати через надсмертність внаслідок голоду у 1933 році, % до чисельності населення

Відносні втрати через надсмертність у 1933 році найбільшими були у Казахстані та Україні – 12,4% та 11,9% до загальної чисельності населення. Значно меншими були втрати Росії (2,6%), ще меншими у республіках Середньої Азії (1,2%), Білорусі (0,9%) та республіках Закавказзя (0,3%).

Втрати ненародженими (дефіцит народжень) – це різниця між очікуваними (за відсутності голоду) і реальними числами народжених.

У 1932–1934 рр. через Голодомор Україна недорахувалась 600 тис. немовлят.